

Vojensko-politické učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje – nástin organizace a činnosti

Pavel Vaněk

Úvod

Zabýváme-li se vzděláváním u Pohraniční stráže jako jedním z prvků personální výstavby této bezpečnostní složky, tak lze říci, že Vojensko-politické učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje patřilo do počáteční fáze vzdělávání pohraničnicků z povolání. V této fázi šlo také o to, podřídit myšlení příslušníků Pohraniční stráže komunistické doktríně, aby nebyly potíže s plněním zadání Pohraniční stráže ve prospěch komunistického režimu. Vojensko-politické učiliště vzniklo jako další vzdělávací instituce vedle Vojenské akademie Pohraniční stráže, jež začala působit v lednu 1951, tedy s počátkem vojskového střežení hranice Pohraniční stráží. Akademie měla připravit příslušníky Pohraniční stráže (dále též PS) z povolání, kteří neabsolvovali vojenskou školu na úrovni armádní akademie. V krátké době byla akademie přejmenována na učiliště, jehož důležitost byla zdůrazněna ještě kursem „studia na dálku“ pro příslušníky Velitelství Pohraniční stráže.¹

I když kromě tohoto učiliště využívala Pohraniční stráž pro své příslušníky škol československé armády, jevílo se to v podmínkách počátku vojskového střežení státní hranice novou sestavou Pohraniční stráže jako nepostačující. Do popředí to vystoupilo po zřízení Vnitřní stráže počátkem května 1952.² Lze soudit, že pak jsou plány na vzdělávací instituce pojaty šířeji. Dnem 1. srpna 1952 byla schválena škola Vnitřní stráže v Olomouci-Řepčíně,³ posléze našla své působiště ve Varnsdorfu.

1 Archiv bezpečnostních složek (dále ABS) Kanice, fond (dále f.) 2353, inventární jednotka (dále inv. j.) 439, zřízení Vojenské akademie Pohraniční stráže; ABS Praha, f. A 6/3 – Organizační a vnitřní správa Federálního ministerstva vnitra, 3. díl, inv. j. 26, rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 26 z 26. 5. 1951 – ukončení 1. zkráceného běhu Vojenské akademie PS; tamtéž, inv. j. 58, tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 7/1951 ze 7. 9. 1951 – studium na dálku ve vojenském učilišti PS.

2 ABS Praha, f. A 6/3, inv. j. 155, tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 58 z 2. 5. 1952, Vnitřní stráže MNB – zřízení.

3 ABS Praha, f. A 6/3, inv. j. 226, tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 129 z 15. 9. 1952.

Dnem 15. října 1952 byla schválena organizace Vojenského učiliště Pohraniční stráže v Olomouci-Řepčíně, kam se tato instituce přesunula z Prahy.⁴ V této vlně vzniklo také Vojensko-politické učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje. Jeho organizace a statut byly schváleny 4. prosince 1952 zpětně ke dni 15. listopadu. Předpokládalo se, že školení v každém kursu podstoupí 150 posluchačů, kteří po absolvování budou moci zastávat funkce na úrovni zástupců velitelů rot pro věci politické nebo i zástupců velitelů praporů pro věci politické.⁵

V tomto textu vycházíme především z archiválií uložených ve fondech Archivu bezpečnostních složek (dále též ABS) jak v Praze, tak v Kanicích u Brna. Z fondů ministerské provenience to byla Organizační a vnitřní správa (A 6, 3. díl), jejíž materiály jsou uloženy na pracovišti ABS v Praze, Na Struze. Z kanických fondů je to především skupina archiválií z fondu Sekretariát ministra (A 2), 1. díl (A 2/1), kde jsme se soustředili zejména na podkladové materiály k jednáním kolegia ministra národní bezpečnosti (ministra vnitra). Dále jsme využili materiály z fondů Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic a Vojensko-politické učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje. Vojensko-politické učiliště PVS⁶ je nový fond, který vznikl při pořádání archivního materiálu vyčleněním materiálu z fondů Vojenské učiliště PVS Bruntál a z fondu Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic. Dílčím zdrojem poznatků byly i materiály personální povahy z kanických fondů Osobní evidenční karty a Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra. Poznátky získané studiem archivních materiálů doplňujeme o vydané vzpomínky Jana Krátkého, jednoho z absolventů tohoto učiliště.

Zřízení učiliště

V materiálech vedení Ministerstva národní bezpečnosti se na podzim 1952 uvádělo, že se v Pohraniční stráži nedostává 781 osob z povolání a kromě toho že dalších 612 důstojníků nemá potřebné vojenské vzdělání: jednalo se například o část bývalých strážmistrů Pohraniční stráže Sboru národní bezpečnosti (do roku 1950 včetně) převedených do důstojnických hodností. Vzděláváním politických pracovníků se kolegium ministra národní bezpečnosti zabývalo až počátkem listopadu 1952, tedy jen krátce před vznikem učiliště. V jeho podkladových materiálech se uvádělo, že v roce 1953 bude potřeba obsadit v Pohraniční a Vnitřní stráži 745 míst politických pracovníků pohraničnický z povolání. Mnohá z těchto míst byla zastávána vojáky základní služby. Příslušníci Pohraniční stráže byli sice vysíláni do politických škol KSČ nebo do škol československé armády, ale ne v počtech, které by aktuální nedostatek pokryly.⁷

4 ABS Praha, f. A 6/3, inv. j. 246, tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 149 z 23. 10. 1952.

5 ABS Praha, f. A 6/3, inv. j. 265, tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 168 ze 4. 12. 1952.

6 PVS – Pohraniční a Vnitřní stráž. Zkratka je užívána v názvech institucí pro útvary společné pro obě složky.

7 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, zřízení politického učiliště u Hlavní správy Pohraniční a Vnitřní stráže; tamtéž, f. 2354, inv. j. 63, přijímací zkoušky pro jedenáctiměsíční běh 1953/54.

Je zajímavé, že ještě v době projednávání zřízení učiliště v kolegiu nebylo rozhodnuto o působišti školy: materiál předpokládal její umístění v objektu Ministerstva národní bezpečnosti v Praze-Veleslavíně. Nakonec z toho však bylo umístění v kolodějském zámku. Učiliště se mělo skládat z užšího velitelství, politického oddělení, dále ze školského oddělení, týlu, školních jednotek a všeobecného oddělení. Byl to poměrně nevelký útvar – 36 vojenských osob a 8 civilních zaměstnanců. Tato čísla ovšem nezahrnovala četnu pro strážní a podpůrné úkoly. S chvatem při zřízení školy kontrastovalo množství podmínek, které měli uchazeči, a tedy budoucí širitelé politického působení na jednotkách Pohraniční stráže, splňovat. Do školních jednotek měli odpovědní činitelé vybrat *nejlepší a nejschopnější členy strany, příslušníky Pohraniční a Vnitřní stráže z řad vojáků základní služby odvodní ročník 1951–1952*. Tito pohraničníci podepsali závazek sloužit několik let po absolvování učiliště jako pohraničníci z povolání. Byla to vlastně jedna z forem náboru. Posluchači měli být v té době již dva roky členy KSČ. Vyslání do učiliště se mělo týkat také poddůstojníků z povolání, *kteří potřebují doplnit svoje odborné a politické znalosti*.⁸ Doškolení ostatních politických pracovníků zařazených na politických funkcích se v učilišti mělo provést později.

Vojensko-politické učiliště mělo být podle statutu podřízeno co do výchovy frekventantů Politické správě PVS. Velitel měl být sice podřízen náčelníku Politické správy, avšak ve věcech bojové a pohraniční přípravy měl také podléhat (poněkud komplikovaně – prostřednictvím náčelníka Hlavní správy PVS) náčelníku školského odboru Hlavní správy PVS. Po osobě velitele se požadovalo, aby to byl komunist a jako takový nejvyšší funkcionář komunistické strany v učilišti. Kromě toho, že byl velitel nejvyšším stranickým funkcionářem v učilišti, předsedal také učební radě. Ta byla statutem definována jako „pomocný a poradní orgán velitele“ a zasedali v ní hlavní funkcionáři učiliště s výjimkou náčelníka týlu: zástupce velitele pro politické věci, náčelník školského oddělení (jinak zástupce velitele pro vyučování) a dále pak ze školského oddělení náčelník sociálně-ekonomického cyklu a náčelník bojového cyklu. Rada měla projednávat jednak záležitosti zkoušek, ať už přijímacích, nebo závěrečných (státních), nebo vyloučení posluchačů, jednak měla řešit záležitosti „otázky učební látky“, tedy záležitosti mimo jiné spojené s metodikou výuky.⁹

Pro tehdejší dobu byl příznačný důraz na všeobecné politické působení na posluchače. To bylo definováno jako jeden z hlavních úkolů politického oddělení učiliště. Pomineme-li dobovou rétoriku, pak zaujme dikce, která k tomuto úkolu podřizovala politickému oddělení a osobě náčelníka politického oddělení všechny útvarové nebo dílčí stranické organizace. Jinak mělo politické oddělení předvádět příkladnou politickou práci, aby se z ní žáci učiliště mohli učit pro svoji budoucí práci, a také se mělo zabývat personálními záležitostmi.¹⁰

8 Tamtéž. Inv. j. 63 uvádí nedostatečnou délku členství jako jeden z důvodů nepřijetí do učiliště.

9 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 92, statut učiliště.

10 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101. Následující text je zpracován podle téhož materiálu.

Všeobecná odpovědnost za výuku, učitele a výsledky posluchačů připadala na náčelníka školského oddělení. Je zajímavé, že kromě zodpovědnosti za materiální zabezpečení vyučování měl tento funkcionář také organizovat ubytování školních jednotek. Jinak se jeho vedení a kontrola podřízených měly dít *na vědeckém základě marxismu-leninismu a sovětské vojenské vědy*.

Za výuku taktické, pohraniční, střelecké, tělesné, pořadové, ženijní a spojovací přípravy, dále vojenské topografie, řádů a předpisů, přípravy z týlových služeb přípravy, metodiku bojové přípravy a protichemické přípravy (všechny dohromady označované jako předměty bojového cyklu) byla zodpovědná osoba náčelníka tohoto cyklu. Na rozdíl od politicky zaměřených předmětů se skupina vyučujících „bojové“ předměty omezila na tohoto náčelníka a na velitele školních rot a čet.

První z jedenáctiměsíčních kursů byl zahájen 16. listopadu 1952,¹¹ ukončení se předpokládalo v polovině října 1953, po složení závěrečných a státních zkoušek. Celkem bylo plánováno 1 486 vyučovacích hodin (bez samostudia a hodin ze zálohy velitele učiliště), z toho na výše zmíněné předměty druhů příprav, označované jako předměty „bojového cyklu“, mělo být věnováno 30 % vyučovacího času. Stranicko-politická práce, základy marxismu-leninismu, dějiny ČSR a KSČ, politická ekonomie, boj dvou táborů a všeobecné vzdělání měly čerpat celkem 1 040 hodin a 378 hodin samostudia. Předměty z oboru politického vzdělávání měly vedle větší dotace v hodinách také více učitelů. Ti byli sdruženi do skupin, jimž se – možná nadneseně – říkalo katedry, tedy katedra stranicko-politické práce, katedra dějin Komunistické strany Sovětského svazu, katedra dějin ČSR a KSČ. Je zajímavé, že u zbylých předmětů (politická ekonomie, všeobecné vzdělání, mezinárodní politika) nebyla místa vedoucích kateder vytvořena – zde stačil jeden nebo dva učitelé. Dodejme ještě, že pod katedrou všeobecného vzdělání působil i učitel ruštiny. Celkem mělo školské oddělení v prvním roce existence učiliště plánováno 16 osob (od března 1953 26),¹² pouze jedna z nich připadala na „bojový cyklus“ předmětů, a to byl jeho náčelník.¹³

Předmět stranicko-politická práce měl poskytnout posluchačům znalosti o organizační výstavbě komunistických stran v Sovětském svazu a v Československu a v návaznosti na to znalosti o struktuře politického aparátu u brigád a praporů Pohraniční stráže. Mělo se přihlížet také k sovětské armádě a ke struktuře politického aparátu v československé armádě. Ohled na armádní poměry souvisel s tím, že organizace a struktura Pohraniční stráže byla obdobná jako organizace a struktura armádních útvarů a jednotek. Z toho pak mohla vycházet výuka o stranických komisích nebo o stranických a svazáckých organizacích. Další témata byla věnována tomu, jak působit žádoucím způsobem na pohraničníky prostřednictvím tisku

11 Dle ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, důvodová zpráva k návrhu na zřízení učiliště. (Ve zkušebních protokolech je uvedeno datum 10. listopadu. Srov. ABS Kanice, f. 2354, např. inv. j. 43.)

12 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 86, výkaz počtů učiliště k 1. 3. 1953.

13 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101.

a osvětového materiálu, pořádáním kulturních a sportovních akcí nebo přednáškami na politická témata. Sem spadalo i využívání tradic – jak armádních, sovětských a československých, tak pohraničnických. Samostatnou kapitolou pak bylo politické působení při různých činnostech pohraničníků, jako byla bojová, střelecká, taktická nebo pohraničnická příprava, nebo při akcích na státní hranici.¹⁴

Dalším předmětem byly základy marxismu-leninismu. V podání architektů osnov se začínalo komunistickým manifestem a pak se hned přešlo na podání událostí v Rusku od konce devatenáctého století. Pokračovalo se událostmi první světové války se soustředěním na rok 1917 a následnou válku v Rusku, která byla označena jako válka s interventy. Dalšími tématy byla industrializace, kolektivizace v zemědělství a *vyhlazení bucharinsko-trockistických špiónů, škodců [!] a vlastizrádců*. Závěr osnov tohoto předmětu tvořily Velká vlastenecká válka, velké stavby, 19. sjezd sovětské komunistické strany a poučení z dějin Vsesvazové komunistické strany – VKS(b).

Zrychleným historickým kursem byl z dnešního pohledu předmět dějiny ČSR a KSČ. Členil se do tří částí. První zahrnuje vše od středověku, husitství, Bílou horu, rok 1848, exkursy do slovenských dějin a dělnické hnutí. Druhá část byla věnována první republice a druhé světové válce. Přitom se zdůrazňoval podíl KSČ v boji proti fašismu a „zrádná“ úloha buržoazie. Třetí část pak byla věnována interpretaci událostí po roce 1945 a po únoru 1948. Aktuální situace ze sklonku roku 1952 se projevila v tom, že osnova předmětu hovořila o *rozdrčení nepřátelské agentury v KSČ*.

Asi nejvíce se vycházelo z Marxova díla v předmětu politická ekonomie. To platilo zejména pro první část s názvem ekonomie kapitalismu. Následovala ekonomie imperialismu a ekonomie socialismu, kde se mělo učit o přechodném období, o vlastních nákladech a zisku, o plánovitém hospodářství.

Vedle těchto předmětů měl v osnovách místo předmět zabývající se zahraniční politikou Sovětského svazu a okrajově také dalších států sovětského bloku. Předmět se jmenoval „boj dvou táborů“ a byl tam zastoupen pohled na Německo, „vítězství lidově demokratické Číny“ a avizovaný boj za mír. Vedle vykreslení USA jako agresora se o Jugoslávii hovořilo jako o zemi s „Titovským fašismem“.

Posluchači si měli osvojit také základy ruštiny, aby se mohli orientovat v ruskojazyčných textech. Především však museli zvládnout azbuku a základní gramatiku. Nepřekvapí, že tematické texty byly zaměřeny na vojenské reálie. Zajímavé je, že předmět byl nazván „všeobecné vzdělání“.

Předměty, které spadaly do druhé skupiny, do tzv. bojového cyklu, měly svou náplň definovanou již svým názvem. Chceme se nejprve zastavit u dvou nejdůležitějších: u taktické přípravy a u pohraniční přípravy. V učilišti se většina věcí nacvičovala v četě, tedy na úrovni jedné třídy. Naproti tomu pohraniční rota v té době čty

14 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, methodika, program a časové rozdělení sociálně-ekonomického cyklu. Následující text je zpracován podle téhož materiálu.

neměla, byla členěna jen na družstva. Absolvent učiliště musel tudíž po návratu do služby na státní hranici zvládnout činnost početnější jednotky. V každém případě se měl posluchač v učilišti naučit řídit pohraniční rotu v různých situacích. Ve všeojškové taktické přípravě se měl naučit základům útočného a obranného boje pěchoty, aby dovedl *využívat palby svěřené jednotky a terénu k obraně proti útočícím pěším a tankovým jednotkám, proti přeпадům výsadků a záškodníků*. Pozornost se ve výcviku měla věnovat i hájení velitelského stanoviště pohraniční roty. Posluchač měl být vycvičen jako velitel čety, který se *směle rozhoduje a své rozhodnutí energicky a tvrdě uplatňuje*. Nešlo však jen o to: současně měl absolvent učiliště být schopen v těchto věcech vycvičit své podřízené. Absolvent měl také umět organizovat součinnost s posilovými prostředky.¹⁵

V pohraniční přípravě šlo o to, naučit se vést výcvik a výchovnou činnost u roty, důstojník měl zejména dovést vycvičit pohraničnický základní služby na funkce člena a velitele pohraniční hlídky. Ve výuce byl plánován také prostor na seznámení se způsoby činnosti protivníka včetně zpravodajských, zaměřených na vysílání kurýrů přes hranice. Jiné činnosti zmiňovány nebyly, pouze se obecně hovořilo o využití vlastních sil, prostředků a zařízení roty, dále pak o zapojení civilního obyvatelstva. Odpovídalo to době, neboť složky systému střežení hranice se teprve utvářely.

Ve střelecké přípravě (76 hodin) šlo o zvládnutí základů střelby z pěchotních zbraní a o to znát zbraně, jimiž jsou útvary Pohraniční stráže vyzbrojeny. Tématem bylo také získat dovednosti, jak řídit cvičnou střelbu a cvičit mužstvo ve střelbě z pěchotních zbraní, tedy z pušky, samopalu, lehkého kulometu, pancéřovky, a v házení granátu.

V tělesné přípravě (jen 30 hodin) mělo jít obecně o pěstování vytrvalosti, síly, obratnosti, rychlosti a houževnatosti. Hovořilo se zejména o boji z blízka a o překonávání umělých a přirozených překážek. Stejně jako u jiných předmětů se měl posluchač naučit i řídicí roli: měl tedy umět řídit tělesnou přípravu podřízených.

Pořadová příprava (26 hodin) se měla pro celkový nedostatek času *zdokonalovat při všech příležitostech, při pochodu na a z cvičiště, při ranních prohlídkách a večerních prověrkách, při rozdělení stráží*. Z hlediska role důstojníka na rotě byla důležitá i vojenská topografie (15 hodin). Ve výuce šlo o členění terénu, vodstva, o rozpoznávání a určování komunikací a dalších objektů v terénu. Hlavně se však posluchači měli naučit používat mapu a buzolu v terénu, zhotovovat *situační, střelecké a panoramatické náčrty a sestavovat bojové grafické písemnosti*.

Mezi předměty s minimálním počtem hodin zmiňme ještě ženijní přípravu (6 hodin), hlavně kvůli tomu, že drátěný zátaras je symbolem střežení státní hranice Pohraniční stráží. Z témat však vyplývá, že šlo o využití ženijních prostředků při bojové činnosti, nikoli při bezpečnostním střežení státní hranice: posluchač se měl seznámit s budováním okopů a zákopů, se způsoby stavby drátěných zátarasů, se

15 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 72, metodika, program a časové rozdělení bojového cyklu, s. 1–4.

zacházením s trhavinami a s kladením min. Při tak malé hodinové dotaci (6 hodin) je otázka, zda posluchač mohl získat dovednosti, jak vycvičit podřízené mužstvo v základním výcviku v této oblasti.

Již při představení záměru zřídit učiliště bylo problémem personální naplnění. Při navrhovaném personálním obsazení se vzhlíželo s nadějí k politickým strukturám armády: předpokládalo se, že velitel učiliště přijde z armády, zrovna tak náčelníci kateder stranicko-politické práce, dějin KSSS, dějin ČSR a KSČ. O Jindřichu Rubášovi se na funkci velitele kolodějského učiliště zprvu neuvažovalo. Než byl Rubáš přemístěn do Vojensko-politického učiliště Koloděje, absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě (1946) a až do roku 1949 v ní působil jako velitel školní čety. Následoval pak sedmnáctiměsíční kurs ve vojenském pedagogickém institutu v Sovětském svazu a následně (1950) vyučoval taktiku v pěchotní vojenské akademii v Lipníku nad Bečvou. Poté byl ustanoven do funkce velitele praporu pěších pluků v Žilině a v Hlučíně. Podle osobní evidenční karty byl od počátku roku 1951 učitelem taktiky ve Vojenské akademii PS a poté náčelníkem vševojskové skupiny. Přitom ještě externě absolvoval kurs velitelů pluků. V květnu 1952 se stal velitelem školy funkcionářů Vnitřní stráže v Olomouci. Z této funkce se měl stát ve Vojensko-politickém učilišti PVS náčelníkem výuky skupiny předmětů označených jako bojový cyklus. Nakonec se stal náčelníkem učiliště a v této funkci působil až do zrušení této vzdělávací instituce. Poté se stal velitelem 15. českobudějovické pohraniční brigády.¹⁶ Zdá se, že Rubáše na místo náčelníka (velitele) učiliště předurčovala jeho praxe ve vojenských vzdělávacích institucích a také dosavadní vojenské vzdělání.

Společně s Rubášem přešel z Olomouce také zástupce velitele učiliště pro věci politické Jaroslav Podobský. Ani ne po roce, v srpnu 1953,¹⁷ jej ve funkci zástupce pro politické věci nahradil Antonín Kugler, do té doby frekventant Ústřední politické školy KSČ v Praze. Kugler byl příslušníkem SNB od roku 1945, od roku 1949 se orientoval na politickou práci – prošel školou osvětových důstojníků v Litoměřicích. Pak se stal politickým tajemníkem roty (1949–1950) a velitelem roty v Mikulově (1951) praporu PS SNB Znojmo a poté zástupcem velitele pro politické věci praporu PS Břeclav 4. znojemské brigády (1951–1952).¹⁸

Výukový proces podléhal náčelníku školského oddělení Věroslavu Nejmanovi. Většina učitelů byla soustředěna ve skupině předmětů „sociálně ekonomického cyklu“. Hlavou této skupiny byl Bohuslav Pražák, příslušník SNB od roku 1945. V roce 1947 byl zařazen jako politický pracovník. Stal se referentem pro výchovu

16 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, návrh na obsazení Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže; ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Jindřich Rubáš.

17 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 2, denní rozkazy 1953. Předání funkce zmiňuje rozkaz č. 0136 z 24. 8. 1953.

18 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, návrh na obsazení Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže; ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Antonín Kugler.

stranických kádrů u Pohraniční stráže SNB a také frekventantem kursu pro osvětové důstojníky v Litoměřicích (1949). V roce 1951 velel politické škole PS v Kutné Hoře. Před nástupem do kolodějského učiliště se stal instruktorem pro školy na Hlavní správě Pohraniční a Vnitřní stráže.¹⁹

První školní rok

Posluchači byli organizováni do čet, po dvou četách měla jedna školní rota. Výuka probíhala až na výjimky po četách. První jedenáctiměsíční kurs (v tehdejšímu označení první běh) začal, jak bylo řečeno výše, 16. listopadu 1952 pro čtyři čtyři posluchačů z řad pohraničnicků – vojáků základní služby, kteří podepsali závazek stát se po absolvování učiliště pohraničnickými z povolání. Další, již zmíněnou podmínkou bylo, že posluchač měl být již dva roky členem KSČ. Počet účastníků kursu i přes učiněný závazek nebyl stálý. V třídních knihách bylo zapsáno celkem 152 posluchačů. Škrtnutých z toho bylo v průběhu tohoto kursu, který trval do září 1953, 10 jmen. Úbytek žáků naznačují i protokoly o prospěchu, v nichž je uvedeno jen 138 jmen. O těchto několik desítek posluchačů se staralo 35 důstojníků, 8 poddůstojníků, 31 vojinů a 22 civilních pracovníků jako příslušníků učiliště i jeho strážní (zabezpečovací) čty.²⁰

V průběhu prvního školního roku nebo – jak se tehdy říkalo – „běhu“ učiliště se organizační struktura změnila pouze jednou, zato ovšem významně. Došlo k navýšení školních jednotek o jednu rotu posluchačů Vnitřní stráže (organizačně šlo o 5. a 6. čet 3. školní roty). Kurs příslušníků Vnitřní stráže započal 15. února 1953 a při délce studia shodně s předchozím kursem trval do poloviny ledna 1954. Přijímací zkoušky do tohoto kursu se uskutečnily jen asi týden předem, společně s kádrovými pohovory. U přijímacího řízení nešlo jen o to, aby budoucí posluchači napsali diktát a slohové cvičení a prokázali všeobecné politické znalosti: učitelé měli hlavně poznat schopnosti a znalosti žáků. V třídních knihách bylo zapsáno 71 posluchačů 3. roty, ve zkušebních protokolech obou jejich čet je uvedeno žáků o něco méně: 32 a 35.²¹

Skladba předmětů tohoto kursu byla totožná s dřívějším kursem, dokonce mezi nimi figurovala i pohraniční příprava. To, že jeho posluchači nastoupili po třech měsících od počátku učiliště, tj. po prvních dvou rotách, se promítlo i v tom, že jejich

19 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101, návrh na obsazení Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže; ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 3197/26 – Bohuslav Pražák.

20 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 21–24, třídní knihy 1. až 4. čty; tamtéž, inv. j. 42–45, protokoly o prospěchu 1. až 4. čty; tamtéž, inv. j. 86, výkaz počtu učiliště k 1. 2. 1953.

21 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 25 a 26, třídní knihy 5. a 6. čty 3. roty; tamtéž, inv. j. 46 a 47, protokoly o prospěchu 5. a 6. čty 3. školní roty; tamtéž, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, ročník 1953, výcvikový rozkaz č. 3 z 6. 2. 1953, přijímací zkoušky 3. roty...

kurs byl označován jako II. běh učiliště. Ihned po nástupu se noví posluchači museli zapojit do jedné z povinných mimoškolních činností a tou byl nácvik slavnostního pochodu na květnovou přehlídku; 1. a 2. rota takto cvičily dvakrát týdně jednu hodinu od počátku ledna, nová rota se měla na jejich úroveň dostat *zvýšenou intenzitou výcviku*.²²

Vznik 3. školní roty v učilišti znamenal také dodatečné přemístění osmi důstojníků od pohraničních brigád do Kolodějů na místa učitelů a také velitelů této školní roty a čet, ZVP a staršiny. Jedním z nich byl František Kvasnička, který se časem vypracoval na vedoucí pozici mezi učiteli v učilišti. Kvasnička byl zprvu příslušníkem Pohotovostního pluku 1 NB, roty Jirkov, poté dalších pohraničních útvarů SNB. Po únoru 1948 je uváděn jako tiskový referent na SNB-útvary 9600 Praha (v dobovém, dnes pravopisně neobvyklém zápisu), tj. na velitelství. Poté se stal politickým tajemníkem praporu PS Karlovy Vary. Na jeho profesní dráze je zajímavé, že se v Kolodějích v roce 1953 neocitl poprvé. Během působení u karlovarského praporu byl vyslán do Kolodějů do vyšší stranické politické školy. V roce 1951 se stal učitelem politické přípravy ve Vojenském učilišti PVS v Praze. Zde setrval do září 1952, kdy byl po zřízení 19. děčínské pohraniční brigády přemístěn na místo zástupce pro politické věci jednoho z jejích praporů. Je otázkou, zda tato služební změna nesouvisela s přesunem Vojenského učiliště PVS z Prahy do Olomouce. Při rozšíření učiliště o frekventanty Vnitřní stráže pak byl od děčínské brigády přemístěn právě do Kolodějů. Pro zaměření našeho textu je důležité jeho působení na postu staršího učitele katedry politické ekonomie. To bylo kvitováno pozitivně, stejně tak i jeho řečnické schopnosti. Možná i proto se po přijetí Bohuslava Pražáka za posluchače Vojenské politické akademie Klementa Gottvalda dostal na pozici „šéfa“ politicky zaměřených předmětů, v tehdejší terminologii nazývané předměty sociálně ekonomického cyklu.²³

Před zřízením 3. školní roty měl velitelský sbor učiliště a strážní četa systemizováno 35 důstojníků, 8 poddůstojníků (z toho 7 základní služby), dohromady i s mužstvem 74 míst (kromě toho ještě civilní pracovníky). Výkaz počtů k 1. březnu 1953 pak registruje dalších 70 přivelených žáků a v počtech velitelského sboru učiliště dalších 16 osob. Poté dosahují systemizované počty personálu učiliště (včetně zabezpečovací, resp. strážní jednotky) 46 důstojníků, 11 poddůstojníků, 29 příslušníků mužstva, celkem 86 příslušníků a 22 civilních pracovníků. Civilní pracovníci působili

22 1. a 2. rota měly věnovat nácviku slavnostního pochodu dvakrát týdně, v pondělí a ve čtvrtek, téměř jednu celou hodinu po skončení běžné výuky. Tamtéž, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, ročník 1953, výcvikové rozkazy č. 01 z 2. 1. 1953 – nácvik slavnostního pochodu – nařízení; výcvikový rozkaz č. 05 z 10.2.1953, nácvik slavnostního pochodu – nařízení pro 3. rotu.

23 Srov. ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 3197/26 – Bohuslav Pražák; tamtéž, personální spis ev. č. 4904/24 – František Kvasnička.

v učilišti zpravidla jako kuchařky a uklízečky. Žáci nebyli uváděni v tabulkových stavech, k 2. dubnu 1953 jich bylo celkem 218.²⁴

Předělem kursu, který od 15. listopadu 1952 připravoval příslušníky Pohraniční stráže k práci politických pracovníků a který byl označen jako I. běh, byly semestrální zkoušky. Byly nařízeny na období mezi 10. březnem a 11. dubnem. Započaly střeleckou přípravou, následovala vojenská topografie, ruština, politická ekonomie, řády a předpisy, pořadová příprava, taktika a pohraniční příprava, paralelně s tímto pak základy marxismu-leninismu, dějiny ČSR a KSČ a tělesná příprava. Zkoušky v polovině kursu měly „signalizovat“ jednak ty posluchače, kteří výuku zvládali hůře, jednak problémy při výuce předmětů ze strany učitelů. Tento důvod byl velmi důležitý, neboť většina z učitelů měla minimální pedagogické zkušenosti, o vzdělání ani nemluvě.²⁵

Zajímavé bylo, že velmi krátce po těchto zkouškách, od 13. dubna, byla kolodějská škola přemístěna do objektu školy Ministerstva národní bezpečnosti F. E. Dzeržinského v Praze-Veleslavíně. Rozkazy náčelníka učiliště neuváděly důvod, spíše řešily provozní záležitosti. Například se rušila zaměstnání z pohraniční přípravy a nahrazovala se protichemickou přípravou. Dále se rozkazy zabývaly záležitostmi vojenské zdořilosti, a to aby poddůstojníci učiliště zdravili příslušníky z řad strážmistrů SNB. Kuriozitou bylo také to, že se přesuny po škole měly dít zrušeným krokem a že posluchači neměli o přestávkách hlasitě mluvit, aby nerušili průběh kursů, které měly jinak nastavený učební den. V té době dosáhla výuka omezení ještě zásadnějšího: 21. dubna bylo odesláno 150 posluchačů k soustředění na přehlídku 9. května v Praze. Zbytek byl soustředěn do jedné roty se dvěma četami. Pražského pobytu útvar využil i jinak: 2. května převzal na Strahovském stadionu za přítomnosti ministra národní bezpečnosti zástavu. Účast na nácivku slavnostního pochodu na květnovou přehlídku ani převzetí zástavy sotva mohly být důvodem, proč učiliště vyměnilo dočasně Koloděje za Veleslavín. Podle vzpomínek Jana Krátkého, tehdejšího posluchače učiliště, mělo být příčinou dočasného přesunu to, že v kolodějském zámku probíhala příprava na měnovou reformu.²⁶

24 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 86, výkaz počtů učiliště k 1. 2, 1. 3. a 2. 4. 1953.

25 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, ročník 1953, výcvikový rozkaz č. 7 (nedatován, před 24. 2. 1953) a výcvikový rozkaz č. 9 z 10. 3. 1953, organizace semestrálních zkoušek – nařízení.

26 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 2, denní rozkazy, ročník 1953, denní rozkaz č. 56 z 13. 4. 1953 (vydán v Praze), dále denní rozkazy č. 59, 61, 62, 64, 66. Podle denního rozkazu č. 79 z 27. 5. 1953 měli posluchači do 3. 6. vyrovnat nedoplatky ve stravování. Denní rozkaz č. 81 byl vydán 5. 6. 1953 v Kolodějích. Tamtéž, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, ročník 1953: výcvikový rozkaz č. 11 z 28. 5. 1953 byl vydán v Praze, výcvikový rozkaz č. 12 z 5. 6. 1953 již v Kolodějích. Srov. KRÁTKÝ, Jan. *Kluk z polského zámku na hranicích vlasti*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008, s. 82–86.

Po semestrálních zkouškách kursu příslušníků Vnitřní stráže v červenci²⁷ přišly na řadu závěrečné a státní zkoušky prvního běhu. Původně byly plánovány na období od 25. září do 10. října 1953. Započaly v srpnu (závěrečné), státní zkoušky pak byly zahájeny koncem září. Příprava na zkoušky byla provázena úpravou výukového režimu, aby se posluchači stihli ke zkouškám připravit. Paralelně s tím přišlo vedení učiliště se zákazem fotoaparátů a fotografování a sestavování upomínkových tabel.²⁸ Při slavnostním vyřazení, kterého se zúčastnil i předseda vlády Viliam Široký, v polovině října pak posluchači obdrželi jednak dekret, jednak odznak a také důstojnickou hodnost. Celkem se jednalo o 128 absolventů.²⁹

Přestože byl k dispozici výše uvedený počet nositelů diplomů a držitelů odznaků kolodějského učiliště, operovala zpráva o činnosti Pohraniční stráže za rok 1953 i nadále s počtem 150 posluchačů z řad Pohraniční stráže a 70 z řad Vnitřní stráže v tomto učilišti. Jen připomeňme, že i nadále byli pohraničníci vysíláni do armádního Vojenskopolitického učiliště Josefa Hakena v Roudnici nad Labem a do Vojenskopolitické školy tamtéž – dohromady 92 osob. I proto zpráva o Pohraniční stráži za rok 1953 také konstatovala, že se počet příslušníků základní služby na funkčních místech plánovaných pro důstojníky snížil.³⁰

Do dalšího školního roku dostalo učiliště i čestný název: v listopadu 1953 bylo pojmenováno po Juliu Fučíkovi. Změna názvu byla dobově podmíněna a nebyla provázena organizační úpravou. Rok 1953 byl rokem nedožitých padesáti Julia Fučíka a na tento rok připadalo také deset let od jeho popravy. Fučíkův kult pěstovala komunistická strana už od konce války. Pojmenování schválilo vedení KSČ v polovině listopadu 1953. Zdůvodnění bylo formulováno tak, že je to *za docílené výsledky v 1. běhu a ke zvýšení vážnosti učiliště*. V každém případě tomu předcházela kampaň mezi příslušníky učiliště, kdy organizace KSČ jak posluchačů, tak personálu učiliště žádaly toto čestné pojmenování. Byla vyslána i deputace za Gustou Fučíkovou.³¹

27 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, ročník 1953, výcvikový rozkaz č. 12 z 5. 6. 1953, organizace semestrálních zkoušek 3. roty – nařízení; tamtéž inv. j. 2, denní rozkazy, ročník 1953, denní rozkaz č. 0111 z 18. 7. 1953 – svolání schůze učební rady – vyhodnocení I. semestru 2. běhu.

28 ABS Kanice, f. 2353, inv. j. 2, denní rozkazy, ročník 1953: denní rozkaz č. 0134 z 20. 8. 1953. Rozkaz č. 0139 z 27. 8. 1953 hovořil o zákazu fotografování a sestavování jakýchkoli upomínkových tabel. Slavnostní zahájení státních zkoušek se uskutečnilo 28. 9. 1953. Posluchači je skládali ze základů marxismu-leninismu, stranickopolitické práce, dějin ČSR a KSČ sloučených předmětů taktická a pohraniční příprava (srov. tamtéž, denní rozkaz č. 0164 z 25. 9. 1953).

29 ABS Kanice, f. 2353, inv. j. 62. Slavnostního vyřazení se zúčastnil předseda vlády Viliam Široký, náčelník HS PVS, náčelník Politické správy PVS, náčelník štábu HS PVS. K udělení diplomů a odznaků srov. tamtéž, inv. j. 64.

30 ABS Kanice, f. A2/1, inv. j. 635, f. 46n.

31 ABS Kanice, f. A2/1 inv. j. 531; KRÁTKÝ, Jan, ref. 26, s. 90. Srov. též BAUER, Michal. Re-prezentace „národního hrdiny“. Obraz Julia Fučíka v české literární vědě na počátku padesátých

Těžkosti prvního školního roku jen tak „mimochodem“ odhalují některé archivní materiály: náčelník učiliště Jindřich Rubáš při příležitosti zahájení dalšího školního roku uvádí, že do stavů učiliště bylo zařazeno devět absolventů učiliště na místa zastávaná dosud důstojníky bez příslušné kvalifikace nebo příslušníky základní služby a že *tím bylo značně zlepšeno kádrové složení velitelů a učitelů*. Na druhé straně bylo v Kolodějích problematické výcvikové zázemí: ostré střelby byly prováděny na posádkové střelnici v Kolíně, cvičná hranice byla zřízena se souhlasem státních lesů v klánovickém lese. Jako cvičiště četám sloužil prostor kolem státního hřebčína. V učilišti chyběl materiál pro výcvik na lyžích a nebyly zřízeny ani kabiny jednotlivých předmětů – k tomu se mělo přikročit teprve po skončení kursu posluchačů Vnitřní stráže v lednu 1954. Nebylo možné také provádět výcvik v jízdě na koních. I přes tyto potíže byl po prvním ročníku učiliště chválen zástupce velitele učiliště pro zásobování Zdeněk Žák.³²

Rubáš ve své zprávě jmenoval také ty z vyučujících, kteří se podle jeho soudu *zvláště osvědčili*.³³ Vedle zmiňovaných Bohuslava Pražáka, náčelníka sociálně ekonomického cyklu, a Františka Kvasničky, staršího učitele politické ekonomie, to bylo ještě dalších sedm důstojníků. První na „seznamu chvály“ byl Antonín Janiš. Ten v té době zodpovídal za výuku stranickopolitické práce (název předmětu a současně název katedry v učilišti). K učilišti byl přeřazen od armády – v té době měl za sebou ústřední stranickou škol (1949) a vojenskou politickou školu ve Velvětech (1951). Na sklonku roku 1952 se v kolodějském učilišti stal náčelníkem katedry (skupiny učitelů) stranickopolitické práce. Po dvou letech se stal pracovníkem politického aparátu u karlovarské a plánské pohraniční brigády. K výuce politicky zaměřených předmětů se vrátil v roce 1963 v Učilišti vojsk MV Bruntál.³⁴

Kromě Antonína Janíše, náčelníka katedry stranickopolitické práce, zmínil náčelník učiliště Miroslava Homoláče, učitele z katedry stranickopolitické práce, Rudolfa Sompeka, učitele z katedry politické ekonomie, Josefa Halbycha, učitele z katedry základů marxismu-leninismu, Jaroslava Kunce, staršího učitele rovněž z katedry základů marxismu-leninismu, a Václava Soutora, velitele 1. školní rot, a již uvedeného Zdeňka Žáka, zástupce velitele učiliště pro zásobování. U všech bylo navrženo povýšení. Je zajímavé, že mezi vyučujícími hlavních předmětů chyběl někdo z učitelů předmětu dějiny ČSR a KSČ. Že by se jednalo o důsledek horších výsledků posluchačů z tohoto předmětu?

let (se zaměřením na fučíkovskou konferenci 10. září 1953). *Slovo a smysl. Časopis pro mezio- borová bohemistická studia*. 2008, roč. 5, č. 9–10, s. 326–337, cit. dle *Slovo a smysl* [online]. Dostupné z: <http://slovoasmysl.ff.cuni.cz/node/293> [cit. 2021-06-11].

32 ABS Kanice, f. A2/1, inv. j. 75 a 76; tamtéž, inv. j. 2, denní rozkaz č. 0126 z 8. 8. 1953.

33 ABS Kanice, f. A2/1, inv. j. 76.

34 ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Antonín Janiš (1928).

Školní rok 1953/1954

Po skončení prvního jedenáctiměsíčního kursu pro příslušníky čtyř čet začal 1. listopadu 1953 kurs nový. Učiliště jej označilo jako třetí v pořadí, neboť končící jedenáctiměsíční kurs příslušníků Vnitřní stráže (5. a 6. četa 3. roty, kde v tom čase probíhaly závěrečné zkoušky) byl již dříve označen jako druhý běh.³⁵ Přijímací řízení se konalo od poloviny září. Zájemce o studium musel prokázat znalosti z „počtů“, mateřského jazyka včetně diktátu a všeobecné politické znalosti. Součástí byla také zkouška z tělesné zdatnosti (běhy na 1 km a na 100 m, překážková dráha a skok do dálky). Dvoudenní zkoušky završily kádrové pohovory a beseda uchazečů s „výtečníky“, tj. nejlepšími posluchači právě končícího prvního kursu.³⁶ Třetí běh učiliště bylo organizován na stejném půdorysu jako běh první. Jeho posluchači vytvořili 1. a 2. četou 1. roty. Zapsáno bylo u 1. čety až čtyřicet osob, nicméně ve zkušebních protokolech je uvedeno jen 24 (1. četa) a 26 (2. četa) jmen pohraničnicků základní služby, kteří podepsali tzv. závazek, že budou sloužit jako pohraničníci z povolání. V jejich třídních knihách se vyskytují tytéž předměty jako u prvního běhu, tedy stranickopolitická práce, základy marxismu-leninismu, dějiny ČSR a KSČ, politická ekonomie, boj dvou táborů, všeobecné vzdělání a předměty označené jako příprava: vševojsková taktická příprava, pohraniční, střelecká, pořadová, ženijní, spojovací a tělesná příprava, příprava z týlových služeb, protichemická příprava, dále řády a vojenská topografie. Nově se objevila příprava jezdecká. Pravděpodobně i kvůli malému rozsahu nebyly některé předměty (boj dvou táborů, vojenská topografie, příprava z týlových služeb, protichemická, ženijní, spojovací a jezdecká příprava, metodika bojové přípravy) zkoušeny v období od 19. července do 23. srpna 1954 u závěrečných zkoušek. Je možné, že jejich témata mohla být začleněna k jiným předmětům. Dodejme, že před závěrečnými zkouškami měla 1. rota za sebou soustředění ve vojenském výcvikovém prostoru Jince. U státních zkoušek byla, stejně jako dříve, pohraniční příprava sloučena s taktickou. Je přitom zajímavé, že 1. četa má zapsanu taktickou a 2. četa naopak zase pohraniční přípravu.³⁷

V učilišti se krátce po započetí předchozího kursu ustavily další dvě čety. Tyto čety 2. roty byly tvořeny posluchači z řad pohraničnicků z povolání – nižšími důstojníky. Jejich kurs byl kratší, od začátku listopadu do konce dubna, a byl označován jako doškolovací šestiměsíční kurs důstojníků (DK-6-I) s římskou číslicí, která označovala pořadí kursu (běhu). V třídní knize měli posluchači zapsány všechny

35 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 12, výcvikové rozkazy rok 1953, výcvikový rozkaz č. 020 z 29. 10. 1953: závěrečné zkoušky z řádů a předpisů, střelecké, pořadové a tělesné přípravy, ruštiny a politické ekonomie měly probíhat od 2. 11. do 5. 12. 1953.

36 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 12, výcvikové rozkazy rok 1953. Výcvikový rozkaz č. 017 z 5. 9. 1953 vyčlenil na přijímací zkoušky dny 17. a 18. září.

37 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 27 a 28, třídní knihy 1. a 2. čety; tamtéž, inv. j. 51 a 52, protokoly o prospěchu 1. a 2. čety 1. roty (3. běh); tamtéž, inv. j. 16, výcvikový rozkaz č. 016 ze 14. 6. 1954.

předměty politického vzdělávání zmíněné výše až na předmět boj dvou táborů, přičemž předmět politická ekonomie nebyl uzavřen zkouškou. Z vojensky zaměřených předmětů to byla vševojsková taktická příprava, dále pohraniční, střelecká, tělesná i pořadová příprava a vojenská topografie. Stranou naopak oproti delšímu kursu zůstaly ženíjní, spojovací nebo protichemická příprava, příprava z týlových služeb nebo metodika bojové přípravy, ale i řády a předpisy. Zkouška byla oproti delšímu kursu dále omezena – nebyla politická ekonomie a taktická a pořadová příprava byly sloučeny v jedno. Ke zkouškám bylo připuštěno celkem 62 osob. V třídních knihách bylo ve dvou četách zapsáno 64 osob celkem, takže úbytek byl minimální.³⁸ Bylo to dáno asi tím, že se jednalo o pohraničníky z povolání, z nichž mnozí už v politickém aparátu Pohraniční stráže působili, a měli tudíž na rozdíl od vojáků základní služby, kteří tzv. závazek teprve podepsali, větší motivaci kurs absolvovat. Možná měli také lepší dosavadní vzdělání, které jim umožnilo projít tímto kursem.³⁹

Další kurs v témže rozsahu byl naplánován od 1. června do 13. listopadu 1954. Pouze posluchačů bylo o něco více, po 37 v každé četě, a mezi předměty přibyla jezdecká příprava. Naproti tomu předmět všeobecné vzdělání se nazýval ruština a neobjevila se politická ekonomie.⁴⁰ Poté co v lednu 1954 skončil jedenáctiměsíční kurs pro příslušníky Vnitřní stráže, byly v učilišti místo dosavadních šesti čet jen čtyři. Proč fungovaly jen čtyři čety, materiály nevysvětlují. Lze soudit, že nižší počet posluchačů mohl umožnit vlastní studium důstojníků – příslušníků učiliště, mohl umožnit vybírání dovolených, popřípadě avizovanou výstavbu kabinetů některých předmětů.⁴¹ Možný je ještě jeden důvod: že mezi pohraničníky základní služby nebylo dost kandidátů, kteří by splňovali požadovanou délku členství v komunistické straně.

S vyučováním se pojila i kontrola vyučujících. Pro zajímavost uvedme výsledky kontroly katedry základů marxismu-leninismu, jak byly zveřejněny ve výcvikovém rozkaze č. 010 z 16. března 1954. V něm se na jedné straně konstatovalo zvýšení ideové úrovně a pedagogického mistrovství. Na druhé straně se zmiňovaly *vážné nedostatky: závěry lekcí k národnostní otázce, k otázkám státu a revoluce jsou politicky málo ostré, nekonkrétní a rozplízlé*. V rozkaze se hovořilo o tom, že se řídce a náhodně řešily *aktuální otázky*. Konstatovalo se nedostatečné studium časopisů, ať už stranických, nebo armádních. Hovořilo se také o špatné organizaci práce, v níž byly spatřovány *prvky liberalismu a familiernosti*.⁴²

38 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 29 a 30, třídní knihy kursů DK-6-I (1. a 2. četa 2. roty); tamtéž, inv. j. 48 a 49, protokoly o prospěchu 1. a 2. čety 2. roty.

39 Záměr doškolit důstojníky na funkcích politických pracovníků zazněl již v důvodové zprávě ke zřízení vojensko-politického učiliště. Srov. ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 101.

40 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 31 a 32, třídní knihy kursů DK-6-II (1. a 2. četa 2. roty); tamtéž, inv. j. 53 a 54, protokoly o prospěchu 1. a 2. čety 2. roty.

41 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 16. Výcvikový rozkaz č. 013 z 13. 5. 1954 předpokládal slavnostní otevření kabinetů k 10. výročí Slovenského národního povstání.

42 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 16.

Školní rok 1953/1954 můžeme chápat jako období, kdy se ustálila podoba přezkušování. Jedenáctiměsíční kursy byly ukončovány závěrečnými a státními zkouškami. Závěrečné zkoušky měli posluchači z předmětů pořadová příprava, střelecká příprava, tělesná příprava, řády a předpisy, ruský jazyk a politická ekonomie. Komise, která z těchto předmětů posluchače zkoušela, byla složena z vyučujících učiliště. Po ukončení závěrečných zkoušek následovaly státní zkoušky, doprovázené slavnostním zahájením. Při těch byli posluchači zkoušeni z předmětů stranickopolitická práce, základy marxismu-leninismu, dějiny ČSR a KSČ a ze spojených předmětů pohraniční a taktická příprava. Každý předmět zkoušela zkušební podkomise. Do čela zkušební komise byl v tomto případě jmenován zástupce Politické správy Hlavní správy Pohraniční (a Vnitřní) stráže, z nadřízené úrovně mohli být do komise jmenováni i další zástupci.⁴³

Organizační struktura učiliště, která dávala rámec novému školnímu roku, se zásadně neměnila. I nadále byly pro posluchače plánovány čtyři školní čety a také součásti učiliště zůstaly stejné. Početně nabylo školské oddělení na učitelských místech předmětů „bojového cyklu“ o jednoho učitele pohraniční přípravy (současně měl být velitelem jedné ze školních rot) a o instruktora jízdy na koních. S výukou jezdeckví souviselo i zvýšení míst zabezpečovací čety (označované jako štábní a zabezpečovací četa) o tři místa ošetřovatelů koní. Celkem měla četa nyní šest ošetřovatelů koní a oproti dříve plánovaným šesti koním se měl počet koní navýšit na dvacet. Celkově tak vzrostly plánované počty učiliště z 86 na 95 vojenských osob. Počet civilních pracovníků se nezměnil.⁴⁴

V roce 1954 se završilo vzdělávání učitelů a ostatních kmenových příslušníků učiliště v předmětech, které byly v učilišti vyučovány. Poprvé bylo vzdělávání učitelů zmíněno již v listopadu 1952, tedy krátce po zahájení.⁴⁵ Asi o rok později pak registrujeme žádost o vykonání závěrečných a státních zkoušek. Velitel učiliště tehdy konstatoval, že *provedl průzkum stupně znalostí. Zjistil, že celá řada soudruhů postoupila ne studiu tak daleko, že je možno přistoupit k závěru*. Zkoušení měli obsáhnout látku učiliště. Závěrečné zkoušky měly proběhnout od konce listopadu 1953 do února 1954 z předmětů řády a předpisy, pořadová, střelecká a tělesná příprava, politická ekonomie, ruština, státní zkoušky pak v březnu a dubnu z předmětů stranicko-politická práce, základy marxismu-leninismu, dějiny ČSR a KSČ a taktická a pohraniční příprava.⁴⁶ Podle údajů v protokolu o prospěchu byly státní

43 Srov. ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 15 a 16, výcvikové rozkazy z let 1953 a 1954.

44 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 87, výkaz počtů učiliště k 10. 2. 1954 a k 1. 3. 1954; tamtéž, f. 2357, k. 64 a k. 62.

45 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 62. Podle výcvikového rozkazu č. 8 z 6. 3. 1953 bylo třeba doplnit znalosti velitelského sboru učiliště, aby každý jeho příslušník *ovládl plně látku učiliště a mohl být nápomocen žákům ve všech předmětech bojové a politické přípravy*. (Tamtéž, inv. j. 15, výcvikové rozkazy, rok 1953.)

46 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 78.

zkoušky složený v dubnu 1954, a to ze stranickopolitické práce, základů marxismu-leninismu, dějin ČSR a KSČ a taktické a pohraniční přípravy, ruštiny a tělesné přípravy. Státní zkoušky pak složila v dubnu ještě jedna skupina stálého stavu učiliště v počtu sedmi osob.⁴⁷

Poslední školní rok a ukončení činnosti učiliště

V listopadu 1954 byl zahájen jedenáctiměsíční kurs se čtyřmi četami posluchačů ve dvou rotách. Byl to vlastně již čtvrtý jedenáctiměsíční kurs. Absence speciálního kursu pro příslušníky Vnitřní stráže, jak probíhal od února 1953 do ledna 1954, byla řešena tak, že 4. četa se zaměřovala na službu Vnitřní stráže. Obvyklý předmět pohraniční příprava byl v tomto případě nahrazen předmětem příprava Vnitřní stráže. Oproti předchozím kursům téhož rozsahu došlo k dílčím úpravám u probíraných předmětů. Předmět všeobecné vzdělání byl v protokolu o zkoušce přejmenován na ruský jazyk a literatura: to bylo v souladu s faktickým obsahem tohoto předmětu. Jinak mezi zkoušené předměty přibýly i předměty ženíjní, protichemická, spojovací a jezdecká příprava. Některé předměty s menším rozsahem zkoušeny nebyly. Zkoušky dle záznamu z tohoto kursu podstoupilo 100 posluchačů.⁴⁸

Krátce po zahájení tohoto kursu byl započat i nový šestiměsíční kurs – doškolovací kurs pro důstojníky, takže učiliště mělo, stejně jako v prvním školním roce, opět šest čet. Tento kurs trval od 29. listopadu 1954 do 13. května 1955. Předmětů přibýlo i zde: oproti předchozímu kursu se objevují zkouška z řádů a předpisů a zkouška z pohraniční přípravy.⁴⁹ Učiliště tak mělo celkem tři školní rotý. Tento stav reflektovala už i organizace učiliště z jara 1955, která se jinak oproti roku 1954 početně neměnila a navýšila se právě o místa příslušníků PS z povolání u třetí školní rotý. Také struktura zůstala v zásadě táž. V šesti četách mělo učiliště v prvních částech roku přes 160 žáků. Po nástupu druhého doškolovacího kursu v polovině května 1955 pak jejich počet mírně poklesl pod hranici 150 posluchačů.⁵⁰

Jinak byl průběh školního roku obdobný jako v roce předchozím. V březnu (10.–19. března) se uskutečnily semestrální zkoušky jedenáctiměsíčního kursu. V dubnu (4.–25. dubna) byly na řadě nejprve závěrečné zkoušky a potom státní zkoušky (30. dubna – 10. května) doškolovacího kursu důstojníků.⁵¹

47 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 50, protokol o prospěchu – externí studium důstojníků.

48 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 57–60, protokoly o prospěchu. Protokol o prospěchu čtyř příslušníků Vnitřní stráže je označen jako „VS“, inv. j. 33–36, třídní knihy.

49 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 55 a 56, protokoly o prospěchu 5. (pravděpodobně) a 6. čtyř 3. rotý – DK-6-III. Třídní knihy těchto jednotek viz tamtéž, inv. j. 37 a 38.

50 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 87, výkaz počtů učiliště k 1. 12. 1954; tamtéž, inv. j. 88, výkaz počtů učiliště k 1. 4. a k 1. 7. 1955.

51 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 17, výcvikové rozkazy č. 05 z 9. 2. 1955, č. 012 z 29. 3. 1955 a č. 017 z 24. 4. 1955.

Po slavnostním vyřazení absolventů tohoto kursu nastoupili do učiliště v polovině května další posluchači doškolovacího kursu pro důstojníky.⁵² Jejich závěrečné a státní zkoušky v září a v říjnu pak uzavřely existenci učiliště.⁵³ Předtím, v srpnu a v září, prošli závěrečnými a státními zkouškami posluchači posledního jedenáctiměsíčního kursu.⁵⁴

Termín státních zkoušek doškolovacího kursu pro důstojníky platil i pro posluchače-externisty.⁵⁵ Délku jejich studia se nám dosud nepodařilo zjistit. Z lednových rozkazů náčelníka učiliště nalezneme zmínku o shromáždění externě studujících.⁵⁶ Nelze však určit, zda toto shromáždění bylo první. Podle čísel diplomů a odznaků uveřejněných v jednom ze závěrečných rozkazů lze soudit, že učiliště absolvovalo asi 600 posluchačů. Odznaků bylo vydáno o 30 více.⁵⁷

V této době však již bylo v běhu ukončování činnosti učiliště. Koneckonců rozkaz o předání odznaků a diplomů posluchačům posledního kursu již má v podpisové doložce nikoli velitele, ale zástupce velitele učiliště Antonína Kuglera.⁵⁸ Je zajímavé, že v létě 1955 se ještě měnil statut učiliště, aby nebylo nezbytné přijímat pouze členy KSČ, ale též členy ČSM. Ve zdůvodnění zaznělo, že v devatenácti letech tuto podmínku mohou vojáci základní služby těžko splňovat.⁵⁹ Záhy nato však vydal ministr vnitra rozkaz, kde formuloval sloučení kolodějského učiliště s učilištěm v Olomouci.⁶⁰

Rozkazy učiliště ze září zachycují mimo jiné stáže kolodějských vyučujících ve Vojenském učilišti Pohraniční a Vnitřní stráže Olomouc. Podle přesunů k jiným vzdělávacím institucím resortu vnitra lze soudit, že zdaleka ne všichni vyučující přešli do olomoucké instituce. Uvedme například Jindřicha Rubáše, který přešel na funkci velitele 15. českobudějovické pohraniční brigády. Již zmiňovaný František

52 Tamtéž, č. 018 z 12. 4. 1955 a č. 019 z 14. 5. 1955.

53 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 17, výcvikové rozkazy č. 026 z 1. 9. 1955 a č. 028 z 8. 10. 1955.

54 Závěrečné zkoušky z politické ekonomie, ruského jazyka, řádů a předpisů, příprav střelecké tělesné, pořadové, a protichemické s protiatomovou měly proběhnout od 20. 7. do 20. 8. Komisi předsedal náčelník školského oddělení a zástupce náčelníka učiliště Věroslav Nejman. Státní zkoušky ze stranicko-politické práce, základů marxismu leninismu, dějin ČSR a KSČ, pohraniční a taktické přípravy pak měly proběhnout 29. 8. – 20. 9. 1955. Srov. ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 17, výcvikové rozkazy č. 023 z 6. 7. 1955 a č. 025 z 27. 8. 1955.

55 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 17, výcvikový rozkaz č. 028 z 8. 10. 1955.

56 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 4, rozkaz náčelníka učiliště č. 05 ze 7. 1. 1955.

57 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 20, zvláštní rozkaz č. 013 z 26. 10. 1955, udělení diplomů a odznaků. Odznaky a diplomy byly uděleny 18 posluchačům 5. čety, 26 posluchačům 6. čety a 16 posluchačům-externistům. Poslední z nich měl číslo diplomu 606 a číslo odznaku 636.

58 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 17, výcvikový rozkaz č. 029 z 26. 10. 1955.

59 ABS Kanice, f. A 2/1, inv. j. 835

60 ABS Kanice, f. A 6/3, inv. j. 879, tajný rozkaz ministra vnitra č. 152 z 15. 9. 1955, příprava důstojníků Pohraniční a Vnitřní stráže ve vojenském učilišti ve školním roce 1955/56.

Kvasnička a několik dalších učitelů přesídlili do Prahy.⁶¹ Určitě zde fungovala přitažlivost pražského centra, kde byla další výuková zařízení Ministerstva vnitra, centrála Pohraniční stráže, ale také vyšší patra struktur Sboru národní bezpečnosti. I proto lze soudit, že do Olomouce přešla pouze část učitelského sboru.

Výuka v učilišti tedy byla ukončena 27. října 1955. Ještě předtím byla odevzdána k dočasnému uložení do Vojenského historického ústavu v Praze zástava učiliště.⁶² Ukončení činnosti učiliště po stránce materiálové, tedy týlových služeb, bylo stanoveno k 30. listopadu 1955. Zodpovídala za ně likvidační skupina, v níž byl zástupce náčelníka učiliště, zástupce velitele pro zásobování, náčelníci příslušných týlových služeb a vojáci základní služby. Učební pomůcky a jiné spisy nebyly převedeny do olomouckého učiliště, ale vráceny podle obsahu: ty politicky zaměřené na Politickou správu PS, další na týlovou správu Hlavní správy PS, na všeobecné oddělení Hlavní správy PS. Na Politickou správu PS byly zaslány také hlavní protokoly o posledním šestiměsíčním doškolovacím kursu (4. běh). Tyto se nám nepodařilo dosud dohledat – dřívější protokoly o zkouškách byly nalezeny mezi písemnostmi olomouckého (bruntálského) učiliště PVS. Na odeslání těchto písemností navázala likvidace týlových a dalších služeb (proviantní, automobilní, spojovací, zdravotní, dělostřelecko-technického zásobování, ženijní a chemické). O osvětový materiál politického oddělení, jako beletrii a další knihy, politickou literaturu a služební předpisy, se podělily Vojenské učiliště PVS Olomouc a učiliště Civilní obrany Praha, fotomateriál byl zaslán Politické správě PS a filmový materiál učilišti Civilní obrany. Předány byly také objekty učiliště: zámek úřadu předsednictva vlády, budova bývalé jízďárny a stáje Místnímu národnímu výboru Koloděje.⁶³

Závěr

V tomto textu jsme chtěli organizaci a činnost Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže, které bylo umístěno v kolodějském zámku, pouze nastínit. Můžeme konstatovat, že struktura této instituce byla po celou dobu stálá. Došlo sice k mírnému nárůstu počtů, ale to souviselo se zvýšením počtu posluchačů a se zavedením koní k Pohraniční stráži. Je jasné, že lepší pohled na kolodějské učiliště bude možný po zpracování historie dalších výukových zařízení Pohraniční a Vnitřní stráže nebo resortu vnitra celkově, přinejmenším Vojenského učiliště PVS Olomouc.

K učební činnosti lze říci, že těžiště poznatků mělo vybavit posluchače pro práci politického pracovníka na pohraniční rotě nebo na úrovni velitelství praporu. Nejen z náplní předmětů, ale i z úrovně vzdělání vyučujících vidíme, že šlo o vštěpování informací jistého zaměření, a nikoli o obecnější pohled na daná témata. Podle neúplné

61 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 4, srov. (denní) rozkazy, rok 1955, č. 0208, 0210.

62 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 98, hlášení o likvidaci VPU.

63 ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 95, nařízení pro materiální likvidaci VPU, inv. j. 96, vrácení pomůcek, inv. j. 97, inv. j. 98, hlášení o likvidaci VPU.

sondáže do personálních pramenů lze soudit, že jen minimum učitelů mělo vysokoškolské vzdělání, jejich kvalifikací bylo zpravidla absolvování obdobného kursu, v němž vyučovali, popřípadě se zohledňovala jejich nepřilíš dlouhá služební praxe na úseku politické práce. Ve výuce spočívalo těžiště v politicky zaměřených předmětech, jako byla stranickopolitická práce, základy marxismu-leninismu a specifický a rychlý výklad dějin ČSR a KSČ. Tyto předměty byly, vedle taktické a pohraniční přípravy, také obsahem státní zkoušky. Politická ekonomie společně s předmětem nazývaným boj dvou táborů, který byl věnován výkladu sovětské politiky a nedávných událostí, nebyly předmětem státních zkoušek, které se konaly za přítomnosti zástupců z politické správy, resp. z Hlavní správy Pohraniční (a Vnitřní) stráže. Byly součástí závěrečných zkoušek, které se konaly v režii učiliště.

Je zřejmé, že absolventi se měli stát součástí systému ideologického působení a usměrňovat myšlení podřízených způsobem, který souzněl s politickým zadáním Pohraniční stráže na státní hranici. Lze tedy říci, že učiliště formovalo počátek služební dráhy z hlediska ideologického působení významné skupiny pohraničnicků z povolání, která v té době měla před sebou několik desetiletí služby. V tomto může spočívat také význam kolodějského učiliště. Zároveň však uvedme (blíže v následující příloze), že ne vždy tito pohraničníci v politickém aparátu setrvali. Pohledem na služební kariéru mnohých absolventů tohoto učiliště zjišťujeme, že v průběhu služby zastávali další obvyklé, resp. velitelské funkce. V tomto však byly poznatky z předmětů vojenské přípravy na vojensko-politickém učilišti důležité jen zčásti. Především šlo o získání dovedností během služby a o následné vzdělávání.

PŘÍLOHA 1

V příloze 1 uvádíme přehled služební dráhy několika absolventů Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje. Nejedná se o reprezentativní vzorek frekventantů. Výběr jmen ovlivnilo, pokud se jejich jméno již dříve objevilo v některých studiích týkajících se organizace Pohraniční stráže.

Jan Krátký (nar. 17. června 1929) byl v učilišti zařazen u 2. čety 1. školní roty hned od začátku činnosti učiliště, tedy v prvním školním roce od 10. listopadu 1952 do 15. října 1953.

Absolvent gymnázia nastoupil vojenskou základní službu v červenci 1951 ve výcvikovém středisku Vyšší Brod 15. českobudějovické brigády Pohraniční stráže. Poté byl zařazen do funkce zástupce velitele pro věci politické na pohraniční rotě Cetviny a pak v téže funkci u záložní roty brigády v Českých Budějovicích, kde setrval až do nástupu do vojensko-politického učiliště v listopadu 1952. V říjnu 1953 po absolvování jedenáctiměsíčního kursu učiliště Koloděje zůstal jeho kmenovým příslušníkem; byl zařazen na politickém oddělení jako „instruktor pro kulturně-masovou práci“. Ve svých pamětech píše, že se domáhal opětovného zařazení do míst, kde působil jako pohraničník základní služby. Jeho dráha zástupce velitele roty pro věci politické je spojena s Cetvinami, kde působil od června 1954 do konce září 1958. Pak byl převelen na stejný post k 18. pohraniční rotě Krabonoš (součást obce Nová Ves nad Lužnicí poblíž hraničního přechodu Halámky). Po několika měsících se stal i velitelem této roty. V roce 1963 absolvoval pětiměsíční zdokonalovací kurs velitelů rot ve Vojenském učilišti Pohraniční a Vnitřní stráže Bruntál. Následně na Krabonoši jako velitel roty pokračoval až do konce šedesátých let. V polovině roku 1971 byl propuštěn do zálohy jako politicky nevyhovující.⁶⁴

Jiří Frydlewicz (nar. 4. března 1931) byl příslušníkem 3. čety 2. školní roty učiliště v prvním školním roce 10. listopadu 1952 až 15. října 1953.

Na dráhu politického pracovníka se vydal už po vyučení hodinářem. V letech 1950–1952 působil nejprve na okresním výboru ČSM Plzeň a pak jako pracovník krajského výboru ČSM Plzeň. Vojenskou základní službu nastoupil u 7. sušické pohraniční brigády v červenci 1952. Po vykonání základního výcviku odešel do kolodějského učiliště, které absolvoval v polovině října 1953 s číslem diplomu 28. Z učiliště se k 7. brigádě sice nevrátil, ale byl umístěn u sousední 10. volarské pohraniční brigády. Nejprve byl krátce zástupcem velitele pro věci politické 1. roty Švele této brigády. Pak se stal výchovným náčelníkem velitelství 1. praporu Kvilda, následně i propagandistou u velitelství 1. praporu. Po absolvování oblastní

64 ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Jan Krátký; KRÁTKÝ, Jan, ref. 26.

stranické školy se v roce 1960 stal zástupcem velitele 1. praporu pro věci politické. Po zrušení volarské brigády v roce 1962 zaujal pozici předsedy celoútvarového výboru KSČ 3. praporu 7. brigády PS Sušice, pak na stejné funkci u 2. praporu 7. brigády. Ačkoli se může zdát, že byl Frydlewicz vedoucím politickým pracovníkem na třech praporech velitelstvích, pravdou je opak: vždy se jednalo o velitelství praporu na Kvildě, které v důsledku reorganizace přešlo do sestavy 7. brigády Sušice. V letech 1966–1970 Frydlewicz studoval Vojensko-politickou akademii v Praze a pak v Bratislavě. V červenci 1970 se vrátil k 7. brigádě. Stal se dočasně velitelem výcvikové roty. Po 30. listopadu 1970 byl vzat do kádrové dispozice a v srpnu 1971 byl v důsledku politické prověrky přeložen do zálohy s nevyhovujícím hodnocením příslušníka PS. V roce 1990 opětovně působil u 7. brigády PS a Správy ochrany státních hranic Sušice.⁶⁵

Arnošt Egrmajer (nar. 14. června 1931), posluchač 1. běhu jedenáctiměsíčního kursu, od 10. listopadu 1952 do 15. října 1953 zařazen jako příslušník 4. čety 2. roty vojensko-politického učiliště.

Původním povoláním lesník, nastoupil v červenci 1952 vojenskou základní službu ve výcvikovém středisku Srní 7. sušické pohraniční brigády a následně pěší poddůstojnickou školu v Kašperských Horách. Před nástupem do vojensko-politického učiliště (listopad 1952) tak nepůsobil ve službě na státní hranici, ale prošel jen výcvikovými útvary. Po absolvování učiliště v říjnu 1953 byl zařazen u 12. brigády Planá nejprve jako zástupce pro věci politické velitele 18. roty a pak na téže funkci u 13. roty. Pak působil na velitelství 2. praporu Halže jako výchovný náčelník a propagandista. Lze říci, že Egrmajer u plánské brigády PS působil až do konce kariéry. Od listopadu 1960 se stal zástupcem pro věci politické velitele 2. pohraničního praporu. Pak se stal předsedou celoútvarového výboru KSČ praporu Halže 12. brigády. S ustavením brigády poddůstojnických škol Planá se stal zástupcem pro věci politické velitele jednoho ze školních praporů. Po zrušení brigády poddůstojnických škol v roce 1966 se stal nejprve instruktorem stranické práce na politickém oddělení 12. pohraniční brigády Planá a poté zástupcem pro věci politické velitele výcvikového praporu Halže této brigády. Od října 1969 opětovně působil jako instruktor na politickém oddělení 12. brigády. Normalizační období přineslo Egrmajerovi možnost dalšího postupu v kariéře. Od listopadu 1970 se stal zástupcem náčelníka politického oddělení 12. brigády. Následovalo studium na Vojensko-politické fakultě Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Bratislavě (od července 1972). Poté byl od ledna 1976 pověřen zastáváním funkce náčelníka politického oddělení (zástupce pro věci politické velitele) 12. brigády, která se v mezidobí stala školní brigádou PS Planá. Od poloviny roku 1976 zastával funkci velitele 12. školní brigády PS Planá. V této funkci

65 ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 2295/31, 4045/31 a 4014/31 – Frydlewicz Jiří.

působil dlouho, byť ne nepřetržitě, neboť od února do října 1980 velel sousední 9. brigádě PS Domažlice. V lednu 1989 odešel do důchodu.⁶⁶

Andrej Sámel (nar. 10. července 1931), posluchač 2. běhu jedenáctiměsíčního kursu, od 15. února 1953 do 15. ledna 1954 zařazen jako příslušník 6. čety 3. školní roty vojensko-politického učiliště.

Svou kariéru u vojsk Ministerstva vnitra započal službou u Vnitřní stráže od 5. října 1952. Od 15. února 1953 do 15. ledna 1954 byl posluchačem jedenáctiměsíčního kursu příslušníků Vnitřní stráže v kolodějském učilišti. Poté působil u 8. brigády Vnitřní stráže Ladce u Žiliny na politickém oddělení brigády jako instruktor agitace a propagace. V první polovině šedesátých let (od května 1962) se uvádí na pozici zástupce velitele praporu Vnitřní stráže pro věci politické. V souvislosti se zrušením Vnitřní stráže se od dubna 1966 stal zástupcem náčelníka politického oddělení 11. bratislavské brigády PS. Od ledna 1969 byl tajemníkem ministra vnitra, od května 1969 byl vedoucím tajemníkem hlavního výboru KSS při Ministerstvu vnitra SSR. Dne 20. února 1970 byl zařazen na zdravotní správě MV SSR a 31. srpna 1970 propuštěn s hodnocením nevyhovující. V roce 1990 se stal náměstkem federálního ministra vnitra.⁶⁷

Miloslav Frydryšek (nar. 23. července 1927), posluchač 1. běhu šestiměsíčního doškolovacího kursu pro důstojníky, od 1. listopadu 1953 do 30. dubna 1954 příslušník 1. čety 2. roty vojensko-politického učiliště.

Tesařský dělník nastoupil vojenskou základní službu do výcvikového střediska pro Pohraniční stráž SNB v Rimavské Sobotě v říjnu 1949. Od dubna 1950 vykonával pohraniční službu u PS-útvary Spálenec. Po vzniku tzv. nové sestavy Pohraniční stráže působil od července 1951 nejprve jako sekretář politického oddělení 9. poběžovické pohraniční brigády a pak jako zástupce pro věci politické velitele 2. praporu 9. brigády. V říjnu 1953 byl převelen do Vojensko-politického učiliště PVS Koloděje, kde se stal posluchačem šestiměsíčního doškolovacího kursu pro důstojníky. Pak se vrátil na svou původní pozici – zástupce velitele pro věci politické 2. praporu. Již od 1. června 1954 začal působit na politickém oddělení 9. brigády jako instruktor a zástupce náčelníka. V letech 1957–1960 byl posluchačem Vojensko-politické akademie a po jejím absolvování byl zařazen jako instruktor stranické práce a zástupce náčelníka politického oddělení u 19. děčínské pohraniční brigády, od 1. května 1963 byl pověřen zastáváním funkce zástupce pro věci politické velitele této brigády. Na této pozici setrval do poloviny srpna, kdy byl převelen zpět na politické oddělení 9. brigády Domažlice, kde byl do března 1964 zařazen na místě

66 ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 3986/31 – Arnošt Egrmajer.

67 ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Andrej Sámel.

staršího instruktora. Poté byl dočasně po dobu pěti měsíců zástupcem pro věci politické velitele 9. brigády, pak zástupcem náčelníka politického oddělení. V lednu 1968 byl jmenován do funkce náčelníka politického oddělení – zástupce pro věci politické velitele 9. brigády. V této funkci setrval do konce května 1972, kdy byl odvolán. Pak působil rok jako starší důstojník školské skupiny 12. pohraniční brigády Planá, k 1. srpnu 1973 byl vzat do kádrové dispozice a koncem roku propuštěn ze služebního poměru do zálohy.⁶⁸

Peter Soga (nar. 4. června 1928), příslušník druhého šestiměsíčního doškolovacího kursu pro důstojníky, od 1. června 1954 do 13. listopadu 1954 příslušník 2. čety 2. školní roty učiliště.

Vojenskou základní službu nastoupil v roce 1951, kdy absolvoval i čtyřměsíční vojenskou politickou školu. Jako příslušník PS z povolání pak byl zástupcem velitele praporu pro věci politické u 19. pohraniční brigády Děčín (prapor Rumburk) po ustavení této brigády v říjnu 1952. Od poloviny května 1953 povýšil na instruktora stranické práce politického oddělení brigády. Z této funkce byl povolán do Vojensko-politického učiliště PVS Koloděje. V listopadu 1954 se opětovně stal instruktorem a zástupcem náčelníka politického oddělení děčínské pohraniční brigády. Po absolvování Vojenské politické akademie Klementa Gottvalda se stal náčelníkem ideologického oddělení Politické správy Pohraniční a Vnitřní stráže. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa byl jedním příslušníků, které velení PS vyslalo k pohraničním brigádám, aby ústně předali poselství velitele Pohraniční stráže k aktuální situaci.⁶⁹

Stanislav Soukup (nar. 12. listopadu 1927), posluchač 2. běhu šestiměsíčního doškolovacího kursu pro důstojníky, od 1. června 1954 do 30. listopadu 1954 příslušník 1. čety 2. školní roty vojensko-politického učiliště.

Vojenskou základní službu nastoupil v červenci 1951 u volarské pohraniční brigády. Po vykonání základního výcviku ve výcvikovém středisku byl přemístěn k poddůstojnické škole 10. brigády v Libějovicích. Krátce nato (od 30. září 1952) se stal posluchačem kursu politických pracovníků pro zálohy v Bratislavě. Od 1. dubna 1953 se stal zástupcem pro věci politické velitele 9. roty 7. sušické pohraniční brigády. K 1. červnu 1954 se stal frekventantem doškolovacího kursu Vojensko-politického učiliště (do 14. listopadu 1954). Poté se vrátil k 7. brigádě a až do poloviny šedesátých let působil na funkcích zástupce velitele roty pro věci politické a jako propagandista na velitelství praporu. Po zrušení velitelství praporů jako článku velení v roce 1966 byl od 1. dubna

68 ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 2748/27 – Miloslav Frydryšek.

69 ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Peter Soga, 4. 6. 1928; VANĚK, Pavel. Brigády Pohraniční stráže po 21. srpnu 1968. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* 6/2008. Praha: ABS, 2008, s. 182.

1966 zařazen jako zástupce pro věci politické velitele 2. roty. S obnovením praporečních velitelství se stal v roce 1973 zástupcem pro věci politické velitele praporu Železná Ruda. V této funkci setrval až do odchodu do důchodu.⁷⁰

Roland Brause (nar. 11. července 1928), posluchač 2. běhu šestiměsíčního doškolovacího kursu pro důstojníky, od 1. června 1954 do 13. listopadu 1954 příslušník 1. čety 2. školní roty vojensko-politického učiliště.

Vyučen klempířem a pokrývačem, nastoupil po krátkém zaměstnání vojenskou základní službu u jednoho z útvarů připravujících vojáky pro službu u Pohraniční stráže SNB. V dubnu 1950 nastoupil k PS-útvary Železná Ruda. Od února 1951 do konce června byl frekventantem školy pro důstojníky v záloze v Kremnici. Pak se stal příslušníkem PS z povolání u 5. chebské pohraniční brigády, kde byl zástupcem pro věci politické velitele roty ve výcvikovém středisku Aš a v poddůstojnické škole tamtéž. Od října 1952 byl nejprve členem a pak sekretářem volené stranické komise. Po absolvování kolodějského učiliště jeho dráha politického pracovníka pokračovala. Stal se opětovně sekretářem volené stranické komise 5. brigády a od května 1957 po tři roky zástupcem pro věci politické velitele 3. pohraničního praporu Cheb 5. chebské pohraniční brigády. Poté působil jako velitel roty, jednalo se o rotu Horní Hraničná, až do konce šedesátých let. V listopadu 1969 se stal pomocníkem velitele 5. brigády pro vyšetřování a od 1. října 1970 velitelem výcvikového praporu Aš. V personálním spise se také uvádí, že v této době absolvoval desetiměsíční vševoj-
skový zdokonalovací kurs pro Vojenskou akademii Antonína Zápotockého Brno (říjen 1972 – červen 1973) a pak byl pověřen od července funkcí velitele záložně-výcvikového praporu Aš 5. brigády PS. Z této funkce byl v září 1973 odvolán a převelen k 12. školní brigádě PS Planá, do Chodové Plané na místo staršího učitele. Důvodem bylo *zatajování závažných skutečností týkajících se příbuzenstva v NSR*. Ke konci srpna 1974 odešel ze služebního poměru.⁷¹

Jaromír Vnek (nar. 12. listopadu 1927) byl posluchačem posledního ročníku kolodějského Vojensko-politického učiliště, od 1. listopadu 1954 do 24. září 1955 příslušník 1. čety 1. školní roty.

Vojenskou základní službu nastoupil do výcvikového střediska s určením pro pohraniční útvary počátkem října 1949, po šesti měsících byl od 1. dubna 1950 zařazen u pohraničního útvaru v jižních Čechách. Z pramenů se bohužel zatím nepodařilo zjistit u kterého, lze soudit, že to mohlo být v rámci sestavy praporu PS SNB Sušice. Soudíme tak podle toho, že po zaujetí nové sestavy Pohraniční stráže od ledna 1951 je uváděn jako velitel družstva u 18. roty 4. praporu 10. brigády PS Volary. Poté je

70 ABS Kanice, f. Osobní evidenční karty, evidenční karta Stanislav Soukup.

71 ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 2549/28 – Roland Brause.

uváděn jako pomocník velitele čety (pravděpodobně u praporečnického velitelství) a pak od 1. října 1951 jako velitel čety 4. praporu Horní Planá 10. brigády. Z této funkce se 17. listopadu 1954 stal posluchačem posledního ročníku Vojensko-politického učiliště PVS Koloděje. Po absolvování učiliště se stal od 1. října 1955 zástupcem pro věci politické velitele záložní roty 3. praporu Horní Planá 10. volarské pohraniční brigády. Dne 22. dubna 1956 zběhl do zahraničí.⁷²

72 ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, personální spis ev. č. 3092/27 – Jaromír Vnek.

PŘÍLOHA 2

Obsazení tabulkových míst v učilišti v roce 1955 (ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 105)

Funkce	Jméno
velitel učiliště	Jindřich Rubáš
zástupce pro věci politické (současně náčelník politického oddělení)	Antonín Kugler
zástupce pro vyučovací proces	Věroslav Nejman
zástupce pro zásobování	Václav Voráček
pobočník	Antonín Zahálka
tlumočník	Otto Filip
plánovač	Vladimír Štěpánek
aranžér-kreslič	Miroslav Petr
náčelník sociálně-ekonomického cyklu	František Kvasnička
náčelník katedry stranicko-politické práce (SPP)	Antonín Škramovský
starší učitel (katedra SPP)	Miroslav Homoláč
učitel (katedra SPP)	Jaroslav Cígler
učitel (katedra SPP)	Zdeněk Řitička
učitel (katedra SPP)	Jaroslav Bareš
náčelník katedry dějin KSSS	Jaroslav Kunc
starší učitel (katedra dějin KSSS)	Josef Halbych
učitel (katedra dějin KSSS)	Václav Grospič
učitel (katedra dějin KSSS)	Ladislav Vymlátíl
učitel (katedra dějin KSSS)	Antonín Blahůšek
náčelník katedry dějin ČSR a KSČ	František Živný
starší učitel (katedra dějin ČSR a KSČ)	Karel Kovářík
učitel (katedra dějin ČSR a KSČ)	Křepelka
učitel (katedra dějin ČSR a KSČ)	neobsazeno
náčelník katedry politické ekonomie	Rudolf Sompek
starší učitel (katedra politické ekonomie)	Vítězslav Litera
učitel (katedra politické ekonomie)	Miroslav Trachtulec
starší učitel katedry všeobecného vzdělání	Milan Bajer
učitel ruštiny	Miloš Vaňa

Funkce	Jméno
starší učitel mezinárodní politiky	Lumír Hanák
náčelník cyklu bojové přípravy	Josef Mačejovský
starší učitel pohraniční přípravy	Josef Máca
velitel školní pohraniční roty (současně učitel pohraniční přípravy)	Josef Váňa
učitel tělovýchovy	Václav Hain
instruktor jízdy	Karel Kopp
náčelník všeobecného oddělení	Vladimír Pretl
instruktor organizační stranické práce (současně zástupce náčelníka politického oddělení)	Zdeněk Souček
instruktor kulturně masové práce	Václav Němec
knihovník	Zdeněk Vítek
sekretář politického oddělení	Miroslav Krátký
kinooperatér	neobsazeno
pomocník zástupce pro zásobování pro intendantní službu	Jaroslav Kolařík
pomocník zástupce pro zásobování pro proviantní službu	Josef Koukol
přidělený důstojník pro finanční službu a správu budov	František Vyskočil
zbrojír	Jaroslav Hajský
skladník	Jiří Petrák
řidič starší	Josef Ranostaj
řidič	Stanislav Hamřík
řidič	Jaroslav Slais
řidič	Miloslav Hlávka
řidič	Václav Dunder
starší lékař	Herbert Temlík
ošetřovatel	Miroslav Suchý
velitel roty (současně učitel taktiky)	Karel Boucký
velitel roty (současně učitel taktiky)	Jan Plachý
velitel roty (současně učitel taktiky)	Václav Soutor

Funkce	Jméno
zástupce velitele roty pro věci politické	Stanislav Balcárek
zástupce velitele roty pro věci politické	Karel Bláha
zástupce velitele roty pro věci politické	Přemysl Beránek
staršina roty	Josef Kohout
staršina roty	Vladimír Procházka
staršina roty	Štefan Urminský
velitel čety	Eduard Mikulenka
velitel čety	Pazdera
velitel čety	Josef Smítal
velitel čety	Koštejn
velitel čety	Václav Tvrdek
velitel čety	Václav Šebesta

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Seznam předmětů

Pořad. čís.	Předmět	Strana třídní knihy	Pořad. čís.	Předmět	Str. tří kn.
1	Stranická pol. práce.	6	26		
2	Zakl. La. dy Marxismus, Leninismus.	22	27		
3	Dějiny ČSR-KSC.	38	28		
4	Politická ekonomie.	52	29		
5	Boj dvou táborů	60	30		
6	Všobecná vzdělání	68	31		
7	Vševoj. taktická příprava	76	32		
8	Pohraniční příprava	84	33		
9	Střelecká příprava	92	34		
10	Tělesná příprava	100	35		
11	Porádová příprava	108	36		
12	Vojenská topografie.	116	37		
13	Zemní příprava	124	38		
14	Spojovací příprava	132	39		
15	Příprava tyl. služeb.	140	40		
16	Rady a předpisy	148	41		
17	Methodika boj. přípravy	156	42		
18	Protichem. příprava.	164	43		
19			44		
20			45		
21			46		
22			47		
23			48		
24			49		
25			50		

Obr. 1: Seznam vyučovaných předmětů v třídní knize (ABS Kanice, f. 2354, inv. j. 24, třídní kniha 4. čty 2. roty učiliště, listopad 1952 – říjen 1953)

Obr. 2: Odznak absolventa Vojensko-politického učiliště Pohraniční a Vnitřní stráže Koloděje, stříbrná varianta, rok 1954 (foto František Šmákal)

1119

Číslo knihy a listu hlavního protokolu ^{8/5} 91
 Školní rok 1953/54.

ABS KANICE - POLITICKÉ UČILIŠTĚ PVS
 JULIA FUČIKA

Výkaz o prospěchu

KOPIS Z HLAVNÍHO PROTOKOLU

Vyjmení a jméno Frydrišek Miroslav

Podstata nadporučík voj. útvar 9050

Ustanoven dne 23.7. 19 27 v Podhoří okr. Hranice

absolvoval VPU - PVS JF

v době od 28.10. 195 3 do 28.4. 195 4.

a byl takto hodnocen

Vyučovací předmět	Známka (číselně)	Vyučovací předmět	Známka (číselně)
Stranicko-politická práce	5	Střelecká příprava	5
Dějiny CSR a KSC.	5	Tělesná příprava	4
Základy marx-leninismu	5	Pořadová příprava	5
Vševojsková taktická a pohrnutí příprava	5	Řády a předpisy	
Politická ekonomie		Topografie	5
Víceobecné vzdělání	5		

Jeho výsledný prospěch je výtečný

Pro funkci _____

Datum 29.4.1954.

Velitel školy
[Podpis]

Stupeň prospěchu	Výtečný	Dobry	Vyhovující	Nevyhovující	Zcela nevyhovující

HS PVS - II 54 - 32 600

Obr. 3: Výkaz o prospěchu absolventa doškolovacího kursu pro důstojníky, rok 1955 (ABS Kanice, f. Personální spisy příslušníků ministerstva vnitra, ev. č. 5176/26)